

EL SERMÓ DE LA MUNTANYA

FRA JOSEP MANUEL VALLEJO

La Teologia dels evangelis

Els evangelis ens narren l'esdeveniment de Jesús, la irrupció de Jesús, el Fill de Déu, en aquest món a través de la narració del que va fer i va dir, a la llum de la Resurrecció.

Cada evangelista té una teologia pròpia, ressaltant uns aspectes de Jesús perquè té davant una comunitat concreta. L'evangeli és una Bona Notícia però també és una catequesi per a edificar els cristians de la comunitat de l'evangelista i per això s'adapta a les necessitats espirituals i catequètiques dels seus oients.

Per exemple, a l'evangeli de Marc, Jesús és algú que actua, que guareix. El Regne de Déu irromp, es fa present amb els gestos de Jesús. A Lluc, Jesús s'entaula amb la gent, acull els febles i perdona, es ressaltava la seva misericòrdia. I, a Mateu, Jesús parla, ensenya, fa catequesi.

Mateu s'adreça majoritàriament a jueus convertits, per això en el seu evangeli està molt present l'Antic Testament. L'objectiu fonamental de l'evangeli és anunciar que Jesús és el Messies, l'acompliment de les promeses de l'Antic Testament i, per això, tot l'evangeli està farcit de cites de compliment. Per exemple, l'Emmanuel, (Mt 1,23, citant Is 7,14), la profecia de Miquees: "I tu, Betlem, Efrata, no ets de cap manera la més petita..." (Mt 2,6).

Per a Mateu, Jesús és el nou Moisès que dicta la Nova Llei. I, en el Sermó de la Muntanya, Jesús s'asseu a la càtedra, a la muntanya, que és el nou Sinaí, i allà parla, dona la nova Llei. Mateu insistirà molt que Jesús és el Fill de David. Si a l'inici de Marc es diu: "Comença l'evan-

geli de Jesús, el Messies, Fill de Déu", en Mateu, l'evangeli comença dient: "Genealogia de Jesús, el Messies, Fill de David, Fill d'Abraham", el que aconsegueix les promeses fetes a l'Antic Testament.

Un dels objectius més importants de Jesús a l'evangeli de sant Mateu és aplegar les ovelles disperses del poble d'Israel. Jesús no ha vingut a fundar una església nova sinó a reformar l'antiga. Segons Mateu, Jesús va voler refer l'Israel dispers, aplegar de nou les dotze tribus i per això escull dotze apòstols, com a símbol d'aquest aplec.

L'evangeli s'estructura en cinc grans sermons de Jesús, dels quals el Sermó de la Muntanya (Mt 5-7) n'és el primer. Després ve el Sermó de la Missió, quan Jesús envia els seus apòstols de dos en dos (Mt 10); el Discurs de les Paràboles (Mt 13); el capítol 18, dedicat a la vida en comunitat; i al capítol 24, el Sermó Escatològic de les darreries dels temps. En el Sermó de la Missió diu: "Aneu més aviat a les ovelles perdudes d'Israel". Aquí hi ha la preocupació de sant Mateu, les ovelles d'Israel. "No porteu ni bossa ni sarró... Jo us envio com ovelles enmig de llops..." (Mt 10,16) indica l'estil de la predicació. Al capítol 13, amb les paràboles de la llavor, del sembrador, del llevat, del jull, s'indica el ritme lent de creixença del Regne. I el capítol 18 és dedicat a la vida en comunitat, perquè un dels problemes que tenia la comunitat de Mateu era, segurament, el de les dificultats entre germans.

Al final del Parenostre es diu: "Si no perdoneu les faltes als vostres germans, el vostre Pare no us perdonarà les vostres..."

El Sermó de la Muntanya (Mt 5-7)

El Sermó de la Muntanya és el nucli de la catequesi, és com un resum de la fe cristiana i, per això, sant Mateu el posa el primer. Té un pròleg al davant que diu: “Jesús recorria tot Galilea ensenyant a les sinagogues, anunciant la Bona Nova del Regne i guarint tota malaltia” (Mt 4,23). Ensenyant (“Didaskon”). La Didajé és un ensenyament per a la vida, un ensenyament sapiencial, pràctic. “...Anunciant (“Kerison”) la Bona Nova del Regne...”, el Kérigma, que és l’anunci de la Bona Notícia. “...I guarint (“Tzerapeuon”) entre el poble tota mena de malalties i xacres” (Mt 4,23). Ensenyant, anunciant i guarint. Si Marc hagués escrit això, hauria posat la guarició el primer de tot. Mateu ho posa el tercer. Per a Mateu el més important és l’ensenyança, la Didajé, té una comunitat ja cristiana i es tracta de fer-la créixer i de catequitzar-la. Aquest és l’objectiu de l’evangeli.

En començar el sermó, a 5,1, se’ns dona el marc dels oients: “En veure les multituds, Jesús pujà a la muntanya, s’assegué, i obrí la boca”. Però, abans, diu que de les multituds se li acostaren els deixebles. Per tant, no és un auditori innominat sinó que hi ha les multituds, més aprop hi ha els deixebles i, d’aquests, més endavant n’escollirà dotze. Aquesta és la gradació. El Sermó està fet per a tothom però, en primer lloc, per als deixebles.

La introducció al Sermó és una oferta de felicitat. Comença per la paraula Felïços, *Macarioi* en grec, *Beati* en llatí, que vol dir la felicitat del cel, la felicitat escatològica.

Les Benaurances

El gènere literari de la benaurança té una llarga tradició a l’Antic Testament sobretot en la literatura sapiencial. S’anomena felïç el qui fa alguna cosa, de cara a convidar a assolir un comportament. Per

exemple, el Salm 1: “Feliç l’home que no es guia pel consell dels injustos... Estima de cor la Llei del Senyor, la repassa meditant-la nit i dia”.

Tenim dues versions de les Benaurances, la de Lluc més breu i la de Mateu més llarga. Les Benaurances de Lluc són adreçades als deixebles i contenen situacions de vida: “Feliços vosaltres els pobres, els qui ara teniu fam, els qui ara ploreu...” i a aquestes es contraposen les mlaurances: “Ai de vosaltres els rics..., els qui ara aneu tips..., els qui ara rieu...” Aquí es transparenta la problemàtica de la comunitat hel·lènica de Lluc, on hi havia rics amb actituds que no corresponien a la seva vida cristiana.

Les Benaurances de Mateu es converteixen en les actituds del cristià: Pobres de l’esperit, nets de cor, compassius..., que

en el fons són un retrat de Jesús: “Ell no tingué on reposar el cap (8,20); fou veritablement pobre; ell, que pot dir: ‘Veniu a mi que sóc benèvol i humil de cor’ (11,29), és veritablement humil; ell té el cor net, i per això veu Déu constantment. Ell porta la pau i sofreix per l’amor de Déu”.¹

La felicitat promesa és escatològica, però això no vol dir que sigui sols per a després. Si l’home comença a veure i viure les coses des de la perspectiva de Déu, si és company de camí de Jesús..., aleshores ja es fa present ara una part de l’esdevenidor, una part de l’esjaton. De Jesús ve la joia en la tribulació.²

El context de les Benaurances en temps de Jesús es capta molt bé quan Joan Baptista està a la presó i pregunta a Jesús: “¿Ets tu el qui ha de venir o n’hem d’esperar un altre?”. I Jesús respon: “Aneu a dir a Joan el Baptista el que veieu i sentiueu: Els cecs hi veuen, els coixos caminen, els pobres són evangelitzats” (Mt 11,3-5). Aquí és clar el missatge de les Benaurances: Feliços els pobres perquè Jesús els guareix. És el mateix que diu Jesús en el discurs a la sinagoga de Natzaret, quan llegeix el text d’Isaïes: “L’Esperit del Senyor reposa sobre meu, m’ha enviat a proclamar als captius la llibertat i als cecs el retorn de la llum, a posar en llibertat els oprimits” (Lc 4). Els pobres són feliços perquè són alliberats.

En temps dels evangelistes, l’any 70-80, el context és un altre. Si Lluç té un context d’església perseguida, és normal que vulgui donar esperances, sabent que Jesús ha ressuscitat. Per tant, “feliços els qui ara ploreu perquè sereu consolats. Feliços els pobres perquè vostre és ara ja el Regne del cel. Feliços els qui passeu fam perquè sereu saciats”.

1. JOSEPH RATZINGER-BENET XVI, *Jesús de Natzaret*, Ed Claret 2007, p.77.

2. Idem, p.75

La comunitat de Mateu, en ambient jueu, és pobre, però viu en un context normal d’església, per això Jesús a Mateu fa catequesi i les Benaurances són les actituds del cristià: pobresa d’esperit, mansuetud, compassió, netedat de cor, pacificadors...

Sal i Llum

Segueix el Sermó, amb la referència a la sal i a la llum (5,13-16). Això forma part de la teologia de Mateu que volia que la seva comunitat fos una societat contrastant³ respecte a la cultura pagana que els envoltava; no que fos molt virtuosa i poderosa, sinó que fos una petita llum en la foscor del paganisme per les seves actituds de senzillesa, d’acollida, d’humilitat, de servei humil. Això és molt actual. L’Església estem tornant a ser una petita resta i estem destinats a ser una minoria creativa, una comunitat petita però amb

3. L’expressió és de G. LOHFINK desenvolupada en el seu llibre “¿El Sermón de la Montaña para quién?”, Ed. Herder 1989, pag 119.

sal i llum. I la funció de la sal és donar sabor. No cal que tot el guisat sigui sal, no cal que tot el món es faci cristià, però els cristians estem destinats a tenir sabor per donar gust al nostre món.

El nucli del Sermó

Llavors comença, pròpiament, el Sermó (de 5,17 a 7,12), amb dues referències a la Llei i als Profetes, a l'inici i al final. Això s'anomena una inclusió, que indica que el nucli del que es vol dir està entre aquestes dues frases idèntiques. A 5,17 Jesús diu: "No us penseu que he vingut a anul·lar els llibres de la Llei o dels profetes, no he vingut a anul·lar-los sinó a dur-los a plenitud". I aquí la paraula plenitud (*teleios*) vol dir *finalitat*. És com si digué: "He vingut a portar a compliment l'Antic Testament". I després insisteix: "Us asseguro que mentre durin el cel i la terra no passarà ni un punt ni una coma de la Llei. Tot arribarà a plenitud. Per tant, aquell qui deixi d'acomplir un dels manaments més petits i ho ensenyi als altres serà el més petit del Regne del Cel". Acompleixi i ensenyi. Al final del Sermó dirà "el qui escolta i compleix s'assembla a un home que ha construït sobre la roca". Per tant, no es tracta de teories, Jesús no és un home teòric, és un home que predica tota aquesta catequesi perquè la complim, i la salvació està en complir-la, no en escoltar-la, perquè qui escolta i no compleix s'assembla a un home que edifica sobre sorra (Mt 7,26).

I llavors ve la sentència clau per entendre cap a on està la plenitud i el missatge central del Sermó de la Muntanya: "Jo us dic que si no sou més justos, si la vostra justícia no és més alta que la dels mestres de la Llei i els fariseus, no entrareu pas al Regne del Cel" (5,20). Això és clau. La justícia, o la santedat, en llenguatge bíblic vol dir complir la voluntat de Déu. Per a un fariseu, la voluntat de Déu s'identifica amb la Llei i hom es fa just complint la

Llei. I Jesús diu: res d'això. Si us limiteu a complir la Llei no sou cristians. Si la vostra justícia és aquesta, no heu entès res. Aquest punt és cabdal per entendre si un és cristià o encara està a l'Antic Testament. Llavors Jesús ho explica amb les famoses antítesis "se us va dir... però Jo us dic". "Ja sabeu que es va dir als antics no matis, doncs jo us dic, el qui s'irrita amb el seu germà serà condemnat al tribunal, el qui l'insulti...". No està posant una Llei més exigent, que seria la mateixa lògica dels fariseus; està dient que l'amor cristià és molt més subtil, és molt més delicat, d'un altre nivell i, a més, marca una direcció. I segueix: "Ja sabeu que se us va dir no cometis adulteri, doncs jo us dic qui mira una dona amb mal desig ja està cometent adulteri amb ella en el seu cor"... "Ja sabeu que se us va dir ull per ull i dent per dent, doncs jo us dic, no us hi torneu contra els qui us fan el mal. A qui et vulgui posar un plet per quedar-se el teu vestit, dóna-li també el mantell. Si algú t'obliga a portar la càrrega un quilòmetre, acompanya'l dos quilòmetres". No està posant un graó més alt en l'exigència de la Llei. Està dient que la mentalitat és una altra. ¿Quantes vegades he de perdonar el meu germà? ¿Set vegades? No, no has entès res. Sempre! ¿Fins a quin punt he d'estimar la meua dona? ¿Fins a quin punt he d'estimar el meu fill? No has entès res. Sempre i del tot! Aquesta és la nova Llei, l'amor sense límits. L'amor marca una direcció de creixença sempre més gran. Més lluny, sempre més lluny. Aquesta és la dinàmica cristiana que apunta el Sermó de la Muntanya. Marca una direcció, al *teleios*, a la plenitud, a ésser el que estem destinats a ser. Quan diu al final del Sermó "sigueu perfectes com el vostre Pare és perfecte", no està parlant de virtut o de perfecció moral, sinó de "teleios", de plenitud: arribeu a la vostra plenitud tal com Déu és ple.

El nostre cor té un desig tan infinit de perfecció i de santedat que si li donem poc, queda insatisfet. Per això Jesús, que coneix l'ànima humana, posa el llistó molt alt, no sols això sinó que el posa infinit perquè el nostre desig és infinit i només se sacia amb un objecte infinit (sant Agustí).

L'amor als enemics

I com a plenitud d'aquestes antítesis, està la de l'amor als enemics. És la darrera: "Ja sabeu que se us va dir: *Estima els altres*, però no estimis els enemics. Doncs jo us dic: estimeu els vostres enemics, pregueu pels qui us persegueixen. Així sereu fills del vostre Pare del Cel" (5,48). Fills vol dir semblants, per tant, fills del vostre Pare, semblants a Déu, "que fa sortir el sol sobre bons i dolents i fa ploure sobre justos i injustos". Se'ns va ensenyar de petits que Déu estima els bons i castiga els dolents. Doncs l'evangeli no diu això. Déu estima igual a bons i dolents. I encara m'atreviria a dir que estima més els dolents perquè pateixen més. El pare del fill pròdig pateix més pel fill que s'ha perdut que no pel que està a casa, que està bé. Aquí se'ns dóna una radiografia de com és el Pare, que estima bons i dolents i fa sortir el sol sobre justos i injustos. I després diu, amb un enorme sentit comú, "perquè si estimeu els qui us estimen, ¿quina recompensa mereixeu? No fan el mateix els pecadors?" Si només saludeu els vostres germans, què feu d'extraordinari? Per tant, l'amor als enemics és la forma normal de l'amor cristià, no la forma extraordinària; la forma normal, perquè estimar els qui t'estimen, això ho fa tothom. I l'enemic no és aquell que està fora i em vol mal. Els enemics són els qui conviuen amb mi i em molesten, els qui m'empipen i em carreguen. I acaben aquestes antítesis al verset 48, amb aquesta sentència: "Sigueu *teleios* –plens– com ho és el vostre Pare celestial". Si viviu en aquesta lògica, sereu plens, arribareu a la plenitud.

En aquestes antítesis se'ns dóna també una mostra de quina és la consciència de Jesús. ¿Qui es podia atrevir a canviar la Llei antiga? Cap rabí no s'hauria atrevit a dir això: "Jo us dic". Els rabins comentaven la Llei i la interpretaven però no la canviaven, mai no s'haurien atrevit a fer-ho. Això només ho pot fer Déu. Per tant, si Jesús diu això, s'està posant en el lloc de Déu. Igual que quan perdona pecats. ¿Qui podia perdonar pecats fora de Déu? Jesús, perdonant pecats, diu: "Jo et perdono". S'està posant en el lloc de Déu. Són dos elements que ens mostren que Jesús té consciència de ser més que un home.

El Secret, la confiança i no judicar

A partir del capítol sisè, es parla del secret. Amb el dejuni, l'oració i l'almoïna es fa el mateix discurs: No feu les coses perquè us vegin i us ho agraeixin, si feu així ja teniu la vostra recompensa. Tu fes les coses en el secret. Prega quan ningú no et vegi, quan fas almoïna que la teva mà esquerra no sàpiga el que fa la dreta i llavors Déu, que veu en el secret, t'ho recompensarà amb escreix. Però si busques el premi en l'aplaudiment ja tens la teva recompensa. Som servents sense cap mèrit i no ens és degut l'agraïment (Lc 17,10).

Llavors, més endavant (6,26), ve el tema de la confiança, els lliris del camp. No us preocupeu pel que heu de menjar o pel que us passarà. Si Déu alimenta els ocells i els lliris del camp –els lliris són una cosa bellíssima– i ningú no els ha plantat, ¿com no ho farà amb nosaltres? No us preocupeu, no us neguitegeu, no tingueu por.

Després, es posa també l'accent en no judicar perquè no hi veiem bé, en demanar, cercar, i en que "pels seus fruits el coneixereu". I llavors ve la traca final a 7,12: "Feu als altres tot allò que voleu que ells us facin". Aquest és el resum de la llei i dels profetes.

Això clou tot el que és la Nova Llei i els profetes. És a dir, ens està dient amb l'estructura literària que tot el que hi ha aquí, entre les dues referències a la Llei i als profetes (5,17-7,12), és el nucli del cristianisme.

El Sermó es clou amb l'epíleg que ve a dir: escolteu, tot això que us acabo d'explicar no és una homília perquè entri per una oïda i surti per l'altra. És per fer-ho. I llavors vénen diverses perícopes que exhorten a això: 1) La porta estreta. El cristianisme també és una ascési, també és un esforç de voluntat, cal exigir-se. 2) Pels seus fruits els coneixereu, no per les seves paraules, fruits concrets de bones obres, de misericòrdia i de tendresa pels petits. 3) No tothom que diu Senyor, Senyor, entrarà al Regne del Cel sinó el que fa la voluntat de Déu. La pregària és molt necessària però no n'hi ha prou. La pregària és per a estimar i si jo no estimo concretament, la meua pregària no val.

I després ve la conclusió final: edificar sobre la roca: "Per això tothom que escolta aquestes paraules meves i les compleix –es refereix a tot el discurs– s'assembla a un home assenyat que va construir la seva casa sobre la roca. Va caure la pluja, van arribar torrentades i forts vents envestiren contra aquella casa però no es va ensorrar perquè estava fonamentada sobre la roca" (Mt 7,25). Fonamentar la pròpia vida sobre la roca consisteix a complir el que diu Jesús. El cristià no és el que va a missa, prega i diu que estima. El cristià és el qui ho compleix. I complint, jo edifico el meu ésser sobre la roca sòlida. Les persones que diuen i no fan estan sense fonament, desestructurades, líquides, i tenen poca autoritat, ningú no se les creu. Per això és tan important l'exemple i el testimoni. Parlem molt més amb el que fem que amb el que diem. I aquest és l'accent que vol posar aquest final del Sermó de la Muntanya. "En canvi, tothom qui escolta aquestes paraules meves i no les

compleix, s'assembla a un home sense seny –boig– que va construir la seva casa damunt la sorra. Va caure la pluja i tot se'n va anar avall. La seva ruïna fou total" (Mt 7,27). La persona que parla molt, que resa molt, que escriu molt i que predica molt però que no fa, està aigualida, no té fonaments, ha edificat sobre coses que no són sòlides. Aquest és el missatge.

I com a cloenda diu: "Quan Jesús hagué acabat aquests ensenyaments, la gent va quedar admirada de la seva doctrina perquè els ensenyava amb autoritat i no com ho feien els mestres de la Llei" (7,29). I autoritat vol dir coherència entre el que dius i el que fas i convenciment a l'hora de parlar del que brolla de la pròpia experiència.

Conclusió

Jesús, al Sermó de la Muntanya, proposa el nucli del seu missatge, la Nova Llei de l'Amor sense límits, la seva ètica de l'excés que va més enllà del simple compliment del que està manat.

Jesús proposa una direcció, un sentit a les actituds cristianes (amor, no violència, humilitat, confiança...) que duen a la plenitud i que són font de veritable felicitat.

Tot plegat, de cara a forjar una comunitat contrastant que sigui sal i llum, paràbola vivent del Regne de Déu.